

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

НОВЕЛИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: СПРОЩЕНІ ПРОВАДЖЕННЯ

**Матеріали
науково-практичної конференції**

***5 травня 2025 року
м. Одеса***

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Неллі Юріївни Голубевої

Одеса
«Юридична література»
2025

УДК 347.919.(477)(062)

H727

DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.29744>

У збірці матеріалів науково-практичної конференції представлено тези доповідей науковців, що висвітлюють актуальні питання новел цивільного процесуального законодавства, зокрема інституту спрощеного провадження як ефективного механізму вирішення нескладних цивільних справ. У доповідях науковців обґрунтовано доцільність спрощеної процедури розгляду, що дозволяє забезпечити оперативність та економічність судового процесу. Особлива увага приділена критеріям віднесення справ до спрощеного провадження, правовим гарантіям учасників процесу, а також окреслено напрями подальшого вдосконалення законодавства з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у межах цивільної юрисдикції.

Укладачі:

Н. Ю. Голубєва — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат;

І. А. Яніцька — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

О. В. Сатановська — аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

Друкуються за рішенням кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія» (*протокол № 10 від 23.05.2025 р.*)

Московчук Дмитро Олександрович Проблеми оптимізації цивільного процесуального законодавства Республіки Польща	44
Паскар Ауріка Лазорівна Роль спрощеного провадження в забезпеченні права на судовий захист в цивільному та адміністративному судочинстві	47
Полуніна Ольга Олександрівна Цифровізація та спрощене провадження: роль ЄСІТС, електронного суду, доказів	50
Стоянова Тетяна Анатоліївна Розгляд справ про видачу обмежувального припису — оптимізація цивільного судочинства чи/та спрощена процедура . . .	53
Цал-Цалко Юлія Юліївна Сутність спрощеного позовного провадження в цивільному судочинстві	56
Яніцька Інна Анатоліївна Мирова угода як інструмент оптимізації цивільного судочинства: роль виконавця у забезпеченні її виконання	58
Бітов Іван Андрійович Спрощене провадження в суді апеляційної інстанції	62
Мельниченко Анна Володимирівна Процесуальні наслідки рішень, ухвалених у спрощеному провадженні, для приватного виконавця	65

Секція II

ЗАОЧНИЙ РОЗГЛЯД. НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ. ІНШЕ

Волкова Наталія Василівна Щодо деяких особливостей судового наказу у справах про стягнення аліментів на утримання дитини	68
Ліопол Інна Михайлівна Ефективність наказного провадження як спрощеного виду цивільного судочинства: статистичний аналіз	71
Лукасевич Геннадій Олегович Примусове виконання рішень у сімейних спорах: повернення дитини та порядок спілкування	76

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити про існування ряд проблемних питань у справах про стягнення аліментів в порядку наказного провадження, що потребують подальшого аналізу та дослідженню.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2947-14>
3. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві : дис. док. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2022. 444 с. URL : <https://hdl.handle.net/11300/23333>

Ліопол Інна Михайлівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЕФЕКТИВНІСТЬ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК СПРОЩЕНОГО ВИДУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Європейська спільнота протягом багатьох років працює над вдосконаленням правосуддя запроваджуючи ефективні заходи для покращення цивільного процесу, водночас спрощуючи процедури та доступ до правосуддя. Рекомендація № R (84) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя, закріпили низку засад, керуючись якими, держави можуть забезпечити доступ сторін до спрощених і швидших форм судового провадження, зберігаючи при цьому гарантії здійснення правосуддя у демократичному суспільстві [1]. Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, пропонувала передбачити провадження у спрощеному порядку по вимогах на незначні суми, уникаючи непотрібних судових засідань з обмеженням права на оскарження [2].

Згодом, було сформовано Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи

щодо справедливого суду в розумний строк та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних засобів вирішення спорів. За результатом дослідження питань стосовно доступу до правосуддя; якості системи правосуддя, а також управління судовими справами в цивільній сфері, Консультативна рада дійшла висновку, зокрема й про те, що загальні повноваження суддів щодо належного і пропорційного управління справами є важливими в кожній стадії цивільного процесу. Тобто, суди можуть реалізовувати такі права «шляхом видачі письмових розпоряджень без необхідності для сторін мати право на усні слухання». Особливого значення тут мають дві цивільно-правові процедури:

- наказ про сплату (Mahnverfahren, injonction de payer), що є письмовою процедурою, що більш підходить для стягнення безспірних грошових боргів з наданням що підтверджує вимогу документів (в деяких країнах достатньо лише звернення позивача), без необхідності вислуховувати інші сторони. Боржнику надається час для добровільного задоволення вимоги, і саме його бездіяльність перетворює платіжний наказ в судове рішення, що підлягає виконанню і має силу *res judicata*;

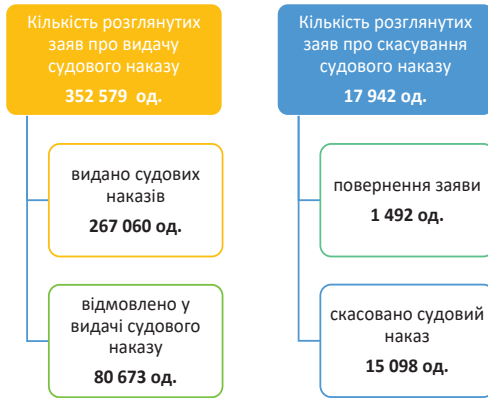
- процедура *refere* або у Нідерландах *kort geding* дозволяє розв'язувати питання після вислуховування сторін на підставі обмежених доказів, а рішення ухвалюється негайно або в короткий термін і підлягає безпосередньому виконанню, не маючи при цьому сили *res judicata* [3].

В Україні цивільне судочинство здійснюється в порядку наказного, позовного та окремого провадження залежно від специфіки справи та її характерних особливостей (ч. 2 ст. 19 ЦПК України). Відповідно до положень ч. 3 ст. 19 ЦПК України, наказне провадження — це безспірне провадження, призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, пріоритетом якого є швидкий та ефективний розгляд, що відповідає європейській цивільно-правовій процедурі *Mahnverfahren*, *injonction de payer* (наказ про сплату).

Запровадження у цивільне судочинство України у 2004 році такого спрощеного виду провадження як наказне, спричинене насамперед необхідністю запобігти: зловживанню процесуальними правами, особливо з боку відповідачів; порушенню розумних строків шляхом пришвидшення розгляду деяких категорій справ; невиконанню судових рішень тощо.

На підставі статистичних даних, наведених у звіті судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства, проведено аналіз результатів розгляду справ у порядку наказного провадження [4].

Таблиця 1 (данні за 2024 р.)

Відтак, згідно з даними, наведеними у таблиці, в 2024 році судами було видано 267 060 судових наказів, що становить приблизно 76 % від загальної кількості поданих заяв про видачу судового наказу. Тоді як частка відмов у видачі судового наказу, втому числі з підстав порушення строків звернення, складає всього 23 %, проте залишається необхідність підвищення правової обізнаності заявників щодо вимог законодавства стосовно підготовки документів та строків звернення із вимогами за якими може бути видано судовий наказ.

В такому випадку, необхідно також враховувати, що однією з характерних ознак наказного провадження є особливий порядок його скасування, а саме судом, що його видав. Отже, за наведеними даними (Таблиця 1), у 2024 році було розглянуто 17 942 заяви про скасування судового наказу, з яких повернули трохи більш ніж 8 % водночас кількість скасованих судових наказів складає більш ніж 85 % від загальної кількості звернень із такою заявою. Дослідження причин скасування судового наказу є важливим для розуміння ефективності судового контролю та оптимізації процесу під час розгляду справ в наказному провадженні. Так, згідно зі звітними даними за 2004 рік, можна зауважити, що найбільша кількість заяв, які надходять в наказному провадженні є вимогами про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних та інших послуг (90 %). Найбільший показник скасованих судових наказів також стосується цієї категорії справ. Найчастіше підставами для скасування судового наказу є відсутність боргу та необґрунтований, надмірно нарахований борг.

Водночас якщо розглядати кількість скасованих наказів стосовно загальної кількості розглянутих заяв про видачу судового наказу, то він буде трохи більше ніж 4 %. А це свідчить про високу ефективність

даного виду цивільного судочинства, оскільки переважна більшість заяв задовольняється без необхідності переходу у спрощене позовне провадження.

На другому місці за кількістю звернень, є вимоги про стягнення аліментів на дитину, що стало дієвим та ефективним механізмом захисту прав неповнолітніх осіб.

При порівняннях кількостей розглянутих цивільних справ у 2024 році в наказному, позовному та окремому провадженнях, виявилось, що найбільші показники звісно у справах позовного провадження, адже у цей період суди розглянули усього 635 278 позовних заяв, що майже впововину перевищує кількість справ розглянутих в наказному провадженні (352 579 од.). Проте за зазначений період в наказному провадженні було розглянуто таку кількість справ, що більш ніж на третину перевищувала кількість розглянутих справ в окремому провадженні (84 637 справ). Це вказує на те, що наказне провадження активно використовується для стягнення невеликих, але масових боргових зобов'язань.

Дослідження статистичних даних щодо ефективності наказного провадження буде не повним, якщо не порівняти кількісні показники в різні періоди. Отже, із наведеної нижче таблиці, можна зробити висновок, що кількість розглянутих заяв про видачу судового наказу та виданих судових наказів в кожному зазначеному році є приблизно співмірною із досліджуванним роком, окрім 2022 року, в якому такі показники значно знижені, у зв'язку із початком повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави. Однак, як бачимо це не стало тенденцією, а навпаки, кількість звернень із заявами в наказному провадженні за останні два роки навіть зросла, що ще раз підкреслює необхідність існування такого спрощеного виду провадження у цивільному судочинстві України.

Таблиця 2

Кількість розглянутих заяв про видачу судового наказу у 2023 році 377 584 од.	Кількість розглянутих заяв про видачу судового наказу у 2022 році 183 421 од.	Кількість розглянутих заяв про видачу судового наказу у 2021 році 335 288 од.	Кількість розглянутих заяв про видачу судового наказу у 2020 році 209 468 од.
видано судових наказів 275 893 од.	видано судових наказів 136 667 од.	видано судових наказів 260 827 од.	видано судових наказів 166 524 од.

На підставі проведеного дослідження можна дійти висновку, що наказне провадження є ефективним видом цивільного судочинства, оскільки у переважній більшості випадків за результатами розгляду заяв судові накази видаються без необхідності розгляду справи у

спрощеному позовному проваджені, адже відносно невисокий відсоток відмов і повернень заяв свідчить про належний рівень підготовки заявниками процесуальних документів, хоча певна кількість процедурних помилок все ще залишається, зокрема порушення строків звернення тощо. Також, механізм скасування судових наказів у частині випадків свідчить про активне використання боржниками права на заперечення проти вимог заявників, що забезпечує реалізацію принципу змагальності в наказному проваджені. Отже, наказне провадження в Україні демонструє ефективність і перспективність у сфері спрощеного цивільного судочинства, однак потребує подальшого вдосконалення з урахуванням виявлених недоліків.

Список використаних джерел

1. Рекомендація № R (84) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя. URL.: <https://court.gov.ua/userfiles/08.pdf>
2. Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя. Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 367 засіданні заступників міністрів 28 лютого 1984 року. URL.: <https://court.gov.ua/userfiles/08.pdf>
3. Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо справедливого суду в розумний строк та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних засобів вирішення спорів. URL.: <https://old.vksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/vys6.pdf>
4. Судова влада України. Судова статистика. Звітність щодо стану здійснення судочинства місцевими та апеляційними судами. (Дані наведені за 2024 р.) URL.: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024